

KNJIŽEVNOST**Mimi Urbanc:****Kulturne pokrajine v Sloveniji****Geografija Slovenije 5**

Ljubljana 2002: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 224 strani,

ISBN 961-6358-64-2

Knjiga Kulturne pokrajine Slovenije je izšla kot peta v zbirki Geografije Slovenije. Gre za knjižno priredbo avtoričinega magistrskega dela Poskus tipologije podeželskih kulturnih pokrajin v Sloveniji, ki ga je uspešno zagovarjala spomladi leta 2002. Predmet obravnave je v slovenski geografiji novost, še prav posebno težo pa mu lahko pripišemo zaradi dokaj jasno predstavljene in podrobne razmejitve med predmetoma preučevanja geografije in krajinske arhitekture. Med obema vedama se je namreč, kot je pozornemu bralcu slovenske geografske periodike prav gotovo znano, pojavil nič kaj prijeten nesporazum o pojmovni ustreznosti razumevanja in razločevanja uporabe izrazov pokrajina in/ali krajina. Ali gre za eno in isto zadevo ali za filigransko odmerjene razločke, avtorica skozi podrobno predstavitev koncepta pokrajine in krajine, kulturne geografije in kulturne pokrajine (v različnih vsebinskih sferah, v različnih geografskih šolah in pri raznih avtorjih) spregovori dokaj nazorno in sistematično v uvodnem delu knjige, razdeljene na deset poglavij. Bogato opremljeno delo krasi in dopolnjuje kar 145 slik (zemljevidov, grafikonov, shem in fotografij), vsebino pa pojasnjuje še 36 preglednic.

Kulturna pokrajina je rezultat vzajemnega delovanja naravnega okolja in človekove družbeno-gospodarske dejavnosti v njem. Izraža veliko stopnjo povezanosti družbe in naravnega okolja, kar še posebej

velja za podeželske kulturne pokrajine. Je dinamična celota, ki se nenehno spreminja, še najbolj neposredno zaradi kmetijstva. Proces se lahko združuje v dve skupini. V prvi so razvojni procesi in v drugi procesi propadanja. Dvojno je tudi njihovo delovanje: na eni strani procesi razvijajo kulturno-gospodarske prvine, na drugi pa pospešujejo njihovo propadanje in posledično povzročajo vnovično približevanje naravni pokrajini.

Avtoričin glavni cilj je predstaviti celotno podobo slovenskih podeželskih kulturnih pokrajin, pri čemer uspešno opredeli in ovrednoti njihove sestavine, odnose med njimi, součinkovanja in povezanosti. Posebno pozornost namenja zgodovinskemu orisu oziroma genezi oblikovanja kulturne pokrajine (kulturne pokrajine razčleni bodisi kot dediščino predslovenskega obdobja, srednjeveške kolonizacije, fevdalizma, multinacionalizma in socializma bodisi kot splet zaporedja različnih razdobij) ter opredelitvi in vrednotenju sodobnih procesov, ki tovrstne pokrajine spreminjajo mnogo hitreje, kot se je to dogajalo v preteklosti. Pri tem izhaja iz treh temeljnih predpostavk:

- naravne prvine v splošnem pomembno vplivajo na družbene prvine in s tem na oblikovanje kulturne pokrajine,
- vplivi naravnih prvin na oblikovanje kulturne pokrajine se med konkretnimi tipi kulturne pokrajine razlikujejo,
- intenzivnost človekovega delovanja v konkretnem tipu kulturne pokrajine je povezana z naravnimi omejitvami oziroma naravnimi razmerami te pokrajine.

Med naravnimi prvinami so izpostavljene reliefne prvine (nadmorska višina, nakloni, ekspozicija, genetski in morfološki tipi reliefa), podnebne prvine (padavine, zračne temperature, sončno obsevanje, podnebni tipi, mikroklima) ter hidrološke, pedološke in vegetacijske prvine, naravne prvine pa so še posebej obdelane kot omejitveni dejavnik pri oblikovanju kulturnih pokrajin. Družbene prvine so razčlenjene na gospodarske prvine (raba tal, poljska razdelitev, industrializacija), prebivalstvene prvine, naselbinske prvine (tipi podeželskih naselij, tipi hiš in gospodarskih poslopij) in komunikacijske prvine, med katerimi so posebej izpostavljene prometne poti. Kot možne scenarije nadaljnjega razvoja podeželske kulturne pokrajine avtorica izpostavi tako imenovani brezbrizni pristop (*laissez-faire approach*), zaščitni pristop (*conservation approach*) in pristop oziroma model skladnega razvoja (*sustainability approach*).

Ker je Slovenija na stičišču štirih velikih evropskih naravnogeografskih enot (Alpe, Dinarsko gorovje, Panonska nižina, Sredozemlje) in štirih zgodovinskih, etnoloških, jezikovnih, verskih, skratka kulturnih prostorov (slovanski, germanski, romanski in madžarski), se je na površinsko majhnem območju izoblikovalo veliko število različnih tipov pokrajin.

Prvi kriterij izvedene tipizacije je bila členitev na naravnogeografske makroregije, drugi členitev na pokrajinske tipe, tretji členitev na reliefne enote, četrti členitev na zemljiške kategorije, peti členitev na tipe poljske razdelitve, šesti členitev na tipe naselij, sedmi členitev na prebivalstvene tipe naselij in osmi kriterij členitev na tip tradicionalne hiše. Avtorica omenja še možnost nadaljnjih členitev, temelječih na krajevnih posebnostih, kar bi tipe s ploskovnim značajem obogatilo s tipi točkovnega značaja.

S prepletanjem izbranih kriterijev se je pojavilo več kot tristo kombinacij oziroma natančno 322 različnih tipov, ki jih je avtorica po načelu podobnosti združila v 20 skupin. Za vsako od njih je opredelila, kaj je bilo odločilno za njeno oblikovanje, ter ključne razvojne procese, ki kažejo na pokrajinske spremembe v prihodnosti. Temeljne skupine tipov naših kulturnih pokrajin so:

- kulturna pokrajina dolin in kotlin v alpskem gorovju,
- kulturna pokrajina pobočij v alpskem gorovju,
- kulturna pokrajina planot v alpskem gorovju,
- kulturna pokrajina pobočij v alpskem hribovju,
- kulturna pokrajina dolin v alpskem hribovju,
- kulturna pokrajina valovitega obrobja alpskih ravnin,
- kulturna pokrajina alpskih ravnin,
- kulturna pokrajina slemen in pobočij na dinarskih planotah,

- kulturna pokrajina kraških polj, dolin, ravnin in ravnikov na dinarskih planotah,
- kulturna pokrajina dolin, ravnin in kraških polj na dinarskih podoljih in ravnikih,
- kulturna pokrajina pobočij, vzpetin in slemen na dinarskih pobočjih in ravnikih,
- kulturna pokrajina ravnikov na dinarskih podoljih in ravnikih,
- kulturna pokrajina dolin v panonskih gričevjih,
- kulturna pokrajina pobočij in slemen v panonskih gričevjih,
- kulturna pokrajina panonskih ravnin,
- kulturna pokrajina pobočij in slemen v sredozemskih gričevjih,
- kulturna pokrajina ravnin, dolin in obalne ravnice v sredozemskih gričevjih,
- kulturna pokrajina vzpetin in pobočij na sredozemskih planotah,
- kulturna pokrajina dolin in podolij na sredozemskih planotah,
- kulturna pokrajina ravnikov na sredozemskih planotah.

Izvedena tipologija še ne pomeni zaključka avtoričinih prizadevanj, saj se je lotila temeljite morfološke analize po enega tipa konkretne kulturne pokrajine v vsakem pokrajinskem tipu. Vzorčne primere je izbrala po principu pogostosti in raznovrstnosti. Na ta način so bile zajete kulturne pokrajine v različnih naravnopokrajinskih enotah, različnih reliefnih oblikah, z različno poljsko delitvijo, različnim tipom naselja, različno prebivalstveno dinamiko in različno stavbno dediščino. Za vsako testno območje so bile poleg temeljitega terenskega dela uporabljeni še podatki iz literature ter statistični in digitalni podatki. Z morfološko analizo avtorica želi kar najbolj natančno osvetliti podobo izbranega tipa in s tem dobiti informacijo o povezanosti naravnih in družbenih prvin določene kulturne pokrajine. Ugotovitve je možno prenesti tudi na ostale tipe kulturne pokrajine v določeni naravnogeografski enoti. Nekateri (na prvi pogled nenavadni, kar nekako umetniški) zemljevidi so videti kot nekakšen konglomerat zapletenih barvnih vzorcev, vendar že ob malce podrobnejši preučitvi razkrivajo doslednost avtoričinega prizadevanja po vrednotenju in enostavni ponazoritvi primernosti razmer za človekovo bivanje v konkretni pokrajini. Izvedenih je bilo devet podrobnih analiz.

Kot primer kulturne pokrajine pobočij v alpskem gorovju je bilo izbrano naselje Krnica v Kamniško-Savinjskih Alpah, kot primer kulturne pokrajine pobočij v alpskem hribovju naselje Velika vas v Posavskem hribovju, kot primer kulturne pokrajine alpskih ravnin naselje Voklo na Savski ravni, kot primer kulturne pokrajine slemen in pobočij na dinarskih planotah naselje Sela pri Hinjah v Suhi krajini, kot primer kulturne pokrajine dolin, ravnin in kraških polj na dinarskih podoljih in ravnikih naselje Podzemelj v Beli krajini, kot primer kulturne pokrajine pobočij in slemen na panonskih gričevjih naselje Vinski Vrh v Slovenskih goricah, kot primer kulturne pokrajine panonskih ravnin naselje Predanovci na Murski ravni, kot primer kulturne pokrajine ravnin in dolin v sredozemskih gričevjih naselje Slap pri Vipavi v Vipavski dolini in kot primer kulturne pokrajine ravnikov na sredozemskih planotah naselje Skopo na Krasu.

Drago Kladnik

Miha Pavšek:
Snežni plazovi v Sloveniji
Geografija Slovenije 6

Ljubljana 2002: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 210 strani,
 ISBN 961-6358-71-5

Potrebno je bilo »... *obilo dela, dolgotrajnega opazovanja in študija plazov ter plazovitega terena* ...« (Ivan Gams 1955: Snežni plazovi v Sloveniji v zimah 1950–1954. Geografski zbornik 3, 121–122), da je nastopil čas, ko lahko z veseljem vzamemo v roke prvo knjižno monografijo o snežnih plazovih pri nas. Delo, ki ga predstavljamo na tem mestu, je izšlo kot 6. knjiga v zbirki Geografija Slovenije pri Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU.